

УДК 159.072.43.

DOI <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.5-2.11>

Л. О. Жданюк

кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри методики змісту освіти
Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
імені М.В. Остроградського

С. В. Лукова

магістр практичної психології, практичний психолог
Комунальний заклад «Полтавська гімназія «Здоров'я» № 14
Полтавської міської ради Полтавської області»

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕНЬ У ПІДЛІТКІВ-СПОРТСМЕНІВ

Стаття присвячена дослідженню проблеми мотивації досягнень у підлітків-спортсменів. Проведено аналіз цього феномена в учнів підліткового віку. Зазначено, що в підлітковому віці поступово відбувається зміна мотивів спортивної діяльності. Визначено, що структура мотивації досягнень спортсменів має індивідуальний характер, а мотиви спортивної діяльності підлітків-спортсменів пов'язані зі спортивною спеціалізацією, придбанням спортивної кваліфікації, що виражаються в прагненні до певного спортивного успіху, рекорду.

Досліджено мотивацію досягнень у підлітків-спортсменів. Виявлено, що у підлітків-спортсменів рівень мотивації досягнень є вищим, ніж у підлітків, які не займаються спортом. Спортивна діяльність підлітків позначається на розвитку їхньої мотиваційної сфери та сприяє формуванню мотивації на досягнення успіху. У підлітків-спортсменів з високим прагненням до досягнень страх негативної оцінки з боку інших є вищим, ніж у підлітків-спортсменів, які мають помірне прагнення до успіху.

Встановлено, що у підлітків-спортсменів з високим рівнем мотивації досягнень порівняно з підлітками-спортсменами з несформованою мотивацією страх негативної соціальної оцінки є вищим, ніж у підлітків-спортсменів із середнім рівнем мотивації досягнень. Виявлено відмінності у структурі емоційних переживань підлітків з різним рівнем спортивних досягнень.

Визначено, що у підлітків з високим рівнем досягнень характерним у ситуаціях досягнення успіху є домінування емоційних переживань позитивної спрямованості та приємних інтероцептивних відчуттів, що відображають почуття задоволення та стани активності й ресурсності на фоні негативно забарвлених емоційних станів. Для підлітків-спортсменів з незначними досягненнями в аналогічній ситуації типовим є домінування емоційних переживань негативного спектру (різні форми злості, тривожності та страху) й різнопланових інтероцептивних переживань на фоні позитивно забарвлених емоційних станів.

Ключові слова: мотивація, мотивація досягнень, підлітки, спортсмени, інтероцептивні відчуття, емоційні переживання, негативна соціальна оцінка.

Постановка проблеми. Мотивація в підлітковому віці є явищем нестійким, яке перебуває в процесі постійних змін. Прагнення до успіху у спортивній діяльності є одним із чинників, що впливають на результативність юних спортсменів. Дослідження мотивації досягнень підлітків-спортсменів зумовлене пошуком нових, ефективних методів підготовки спортсменів задля підвищення рівня їх спортивних досягнень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення мотивації діяльності останнім часом є актуальним напрямом наукових досліджень. Вона є одним з центральних аспектів у психологічних дослідженнях особистості й представлена в багатьох теоріях особистості (Г. Оллпорт, Г. Мюррей, Д. Макклелланд, Дж. Аткинсон, А. Маслоу, Р. Кеттел, А. Бандура). Проблему розвитку мотиваційної сфери розкрито в роботах А. Леонтьєва,

Л. Божович, Д. Фельдштейна, Б. Сосновського, Є. Ільїна. Проте питання розвитку мотиваційної сфери підлітків у спортивній діяльності теоретично обговорюється та досліджується порівняно мало. Потребує уточнення проблема розвитку механізмів мотиваційної сфери підлітків, які систематично займаються спортом. Відкритим є питання впливу емоційно-вольової сфери на мотивацію досягнень підлітків. Поза увагою залишився аспект дослідження соціальних установок спортсменів-початківців.

Мета статті полягає в презентації результатів емпіричного дослідження мотивації досягнень підлітків-спортсменів.

Виклад основного матеріалу. Термін «мотивація» є конструктом, що використовується для опису та пояснення причин поведінки людини, її спрямованості й механізмів здійснення [2, с. 7].

Це поняття охоплює складний процес керування напрямом та інтенсивністю зусиль. У сучасній психології терміном «мотивація» позначають принаймні два психічних явища, а саме сукупність стимулів, що викликають активність індивіда, процес формування мотивів [6, с. 171]. Під мотивацією досягнень Т. Гордєєва розуміє мотивацію, спрямовану на якомога краще виконання будь-якого виду діяльності, орієнтовану на досягнення певного результату (так званої продуктивної діяльності), до якого може бути застосований критерій успішності, тобто під час використання деяких стандартів оцінювання він може бути співвіднесений з іншими результатами [2, с. 8]. Одним із видів мотивації, що визначає творче, ініціативне ставлення людини до справи, є мотивація досягнення, яка спрямована на якомога краще виконання будь-якого виду діяльності й орієнтована на досягнення певного результату. Мотивація досягнень виявляється в прагненні суб'єкта докладати зусиль і досягати, можливо, кращих результатів у галузі, яку він вважає важливою (значущою).

Фахівці з фізичного виховання розглядають мотивацію як сукупність двох факторів, а саме особистісних та ситуаційних [13, с. 46]. Мотивація розглядається як ключова змінна оволодіння спортивними навичками, умінням їх демонстрації, а також прагнення до успіху та високих результатів діяльності [8, с. 45–56]. Це орієнтація людини на прагнення до успішного виконання завдання, наполегливість перед невдачею.

У спортивній психології мотивацію розглядають з різних специфічних позицій, виділяючи внутрішню й зовнішню мотивацію [13], мотивацію досягнення й мотивацію у формі змагального стресу, як напрям та інтенсивність зусиль [1, с. 175].

В умовах занять спортом і фізичною культурою мотивація досягнень сфокусована на змаганнях із самим собою. Змагальність Р. Мартенс визначає як схильність до прагнення задоволеності під час порівняння з шаблоном досконалості в присутності інших, які здатні здійснити оцінювання. Він розглядає змагальність як поведінку досягнення у змагальному контексті, де соціальна оцінка є ключовим компонентом [7].

На мотивацію досягнень впливає низка мотивів, тобто рушійні сили, що спонукають особистість до певної діяльності чи поведінки. М. Вайс (спортивний психолог) дійшла висновку, що в основі занять спортом лежать такі мотиви, як компетентність (юнаки з низьким рівнем сприйняття своїх спортивних можливостей не займаються спортом взагалі; ті, хто займається спортом, впевнені у власній спроможності здобути певні вміння та навички); орієнтування на мету; реакція на стрес [1, с. 175]. Основним віковим мотивом підлітків, на думку С. Хурума, є мотив досягнення,

який пов'язаний з прагненням досягти успіху, уникнути невдачі, а також з тим, щоби підвищити свою самооцінку, повагу оточуючих. Проте у різних підлітків ці мотиви можуть мати певні відмінності, адже одні підлітки більше прагнуть успіху, інші намагаються зберегти вже досягнуте, не ризикувати [18, с. 217]. Мотив досягнення – це загальна, відносно стійка риса особистості, яка виявляється в прагненні до успіху, бажанні досягти високих результатів та відчувати задоволення при цьому. Основними чинниками формування мотивації досягнення успіху у спортсмена є статус, прагнення до досконалості, прагнення до стресу й подолання його, оптимальне співвідношення заохочень та покарань, правильно поставлені цілі, установка на спортивне досягнення, честолюбство в його позитивному значенні, сприятливий соціально-психологічний клімат, емоційність тренувальних занять, особливості особистості тренера, стосунки тренера й спортсмена, розвиток традицій в команді, усвідомлення спортсменом своєї корисності, спільне прийняття рішень [3; 10; 11].

Стадії розвитку мотивів спортивної діяльності А. Пуні описує таким чином.

1) Початкова стадія заняття спортом. У цей період мають місце перші спроби включення в спортивну діяльність. Спільними для мотивів початкової стадії є такі особливості, як недостатня усвідомленість потреб, що лежать у їх основі, нестійкість, невизначеність, взаємозамінність різних способів задоволення. У дітей віком 7–10 років мотиви до фізичної активності ще не переростають у стійкі та усвідомлені інтереси до спорту, проте звички, які регламентують систематичність занять фізичними вправами, вже можуть бути досить стійкими.

2) Стадія спеціалізації у вибраному виді спорту. На цій стадії мотивами спортивної діяльності є пробудження й розвиток спеціального інтересу до певного виду спорту, прояв здібностей до цього виду спорту й прагнення до їх розвитку, емоційно насичене переживання спортивного успіху й прагнення до його закріплення, розширення спеціальних знань, удосконалення спортивної техніки придбання більш високого рівня тренуваності.

Ці нові за своєю якістю мотиви характеризуються низкою особливостей. Вони пов'язані зі спортивною спеціалізацією (спортсмен стає гімнастом, боксером, лижником, плавцем тощо) та придбанням спортивної кваліфікації 3-го, 2-го, 1-го розрядів. Водночас вони стають більш опосередкованими, переносяться із самої спортивної діяльності на її результат, виражаються в прагненні до певного спортивного успіху, рекорду. Часто ця стадія припадає на підлітковий вік.

3) Стадія спортивної майстерності. Під час досягнення спортсменом цієї стадії колишні мотиви

можуть відступати на другий план. Домінуючим мотивом, що визначає поведінку спортсмена, стає мотив досягнення успіху. Спортсмен відчуває потребу в граничних фізичних зусиллях, переживанні стану максимальної психічної напруженості, переживанні подолання суперника, самого себе, а головне, актуалізується потреба домогтися високих спортивних результатів. У сучасному спорті високі спортивні досягнення неможливі без високої соціальної мотивації [10, с. 302]. Такої майстерності можуть досягти лише окремі спортсмени в підлітковому віці. Зазвичай ці підлітки відрізняються від своїх ровесників наполегливістю та зосередженістю на спортивній діяльності.

У спортсменів на стадії вищої спортивної майстерності формуються не тільки мотиви досягнення успіху, але й мотиви уникнення невдачі. Будь-яка ситуація, яка актуалізує у спортсмена мотив досягнення успіху, одночасно породжує побоювання невдачі. Те, який виникає мотив, залежить від суб'єктивних оцінок імовірності досягнення мети, які складаються під впливом змагального та життєвого досвіду. Отже, формується стійко домінуючий тип мотивації діяльності [9, с. 60].

Мотив досягнень у підлітків характеризується спрямованістю суб'єкта на досягнення високого рівня майстерності під час виконання справи на основі своїх зусиль та здібностей у ситуаціях, коли існує можливість якісного виконання діяльності, а також пов'язаний з позитивними переживаннями особистості (надія, радість). Мотив прагнення до успіху спонукає й спрямовує діяльність у певну ситуацію, мотив уникнення невдачі гальмує діяльність, спрямовує її до вказаної предметної зони [18, с. 218].

Структура мотивації досягнень спортсменів підліткового віку має індивідуальний характер і включає спонукальні, базисні та процесуальні підстави. Її типова динаміка виявляється трьома тенденціями, такими як практично повна відсутність зміни структури мотивації протягом тривалого часу; зміна окремих компонентів мотивації хвилеподібно; хвилеподібні коливання базисних і процесуальних компонентів мотивації разом зі зниженням значущості спонукальних підстав [16].

Отже, в підлітковому віці поступово відбувається зміна мотивів спортивної діяльності. Структура мотивації досягнень спортсменів має індивідуальний характер. Мотиви спортивної діяльності підлітків-спортсменів пов'язані зі спортивною спеціалізацією, придбанням спортивної кваліфікації, виражаються в прагненні до певного спортивного успіху, рекорду. Мотив досягнень у підлітків пов'язаний з позитивними переживаннями особистості (надія, радість).

В нашому емпіричному дослідженні мотивації досягнень у підлітків-спортсменів ми використовували опитувальник «Мотивація успіху та страх

невдачі» А. Реана [15], який був вибраний для вивчення мотивації досягнень підлітків-спортсменів. Для вивчення структури емоційних переживань ми використали «Список емоцій» (методичне обґрунтування та діагностичні можливості методики представлено в науковій роботі М. Кузнєцова «Емоційна пам'ять» [5]) та «Коротку шкалу страху негативної оцінки» (BFNE, М. Лірі). Коротка шкала страху негативної оцінки спрямована на вивчення рівня тривоги в ситуаціях оцінювання, відображає побоювання щодо оцінок інших людей, занепокоєння щодо негативних оцінок з боку інших людей та очікування того, що інші будуть оцінювати негативно [4; 17].

Під час формування вибірки досліджуваних ми спиралась на той факт вікової психології, що в підлітковому віці поступово відбувається зміна мотивів спортивної діяльності. На розвиток мотивації підлітків впливають спеціалізація у спорті, придбання спортивної кваліфікації, що виражається у прагненні до певного спортивного успіху, рекорду, тому нами було визначено за доцільне дослідження підлітків-спортсменів віком 13–14 років.

Дослідження проводились на базі Полтавської гімназії «Здоров'я» № 14 у жовтні-листопаді 2018 року. Вибірка охоплює 105 осіб віком 13–14 років, з яких 65 осіб систематично займаються спортом, а 40 осіб не займаються спортом. До експериментальної групи увійшли підлітки, які протягом кількох років (від 2 до 6 років) займаються певним видом спорту (волейбол, баскетбол, плавання, вільна та греко-римська боротьба) у спеціалізованих спортивних школах, маючи від 4 до 10 тренувань на тиждень. До контрольної групи ми віднесли підлітків, які не займаються спортом, та тих, у яких заняття спортом мають епізодичний характер. Для вивчення особливостей мотивації досягнень ми визначили дві підгрупи в експериментальній групі, такі як підлітки, які мають високий рівень спортивних досягнень відповідно до свого віку, зокрема I дорослий розряд, кандидат у майстри спорту, Чемпіон України (26 осіб), та підлітки, які мають незначні спортивні досягнення (39 осіб).

Нами була розроблена програма дослідження мотивації досягнень підлітків, яка включала такі етапи:

- 1) визначення рівня мотивації досягнень підлітків-спортсменів;
- 2) вивчення емоційних переживань та емоційних станів підлітків під час досягнення успіху;
- 3) визначення соціальних страхів підлітків.

Результати дослідження мотивації досягнень з визначенням її рівня представлені на рис. 1.

Виявлено, що у 46% підлітків-спортсменів виражена мотивація на успіх, у 45% простежується тенденція на успіх, у 6% підлітків полюс мотивації не виражений, у 3% підлітків виявлена мотивація

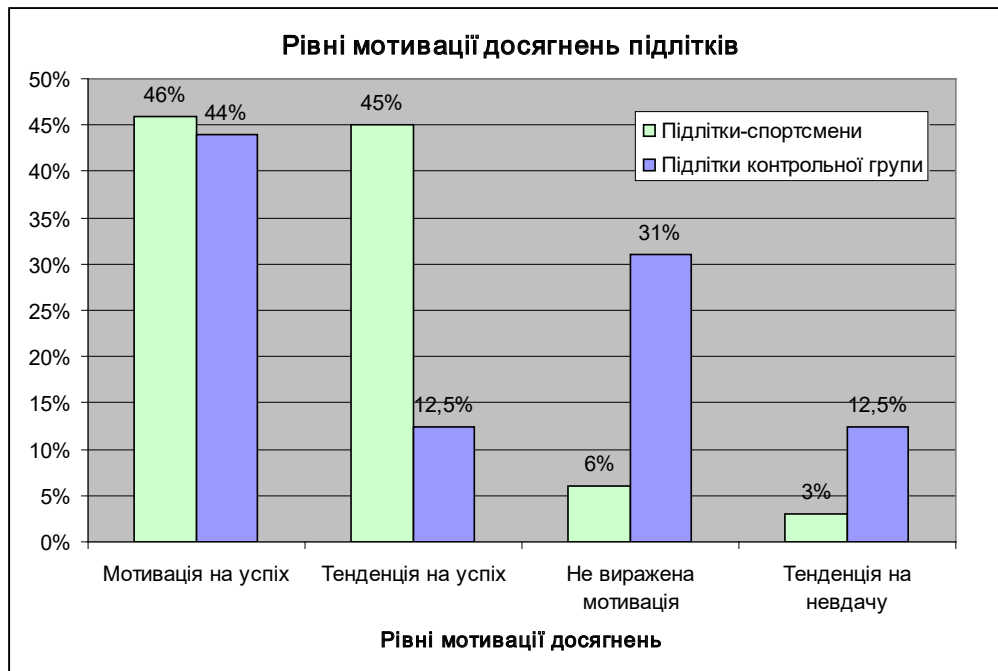

Рис. 1. Рівні мотивації досягнень підлітків

на уникнення невдачі. Отже, 91% підлітків спортсменів має позитивну мотивацію (А. Реан вважає, що мотивація на успіх та тенденція на успіх належать до позитивної мотивації). Водночас позитивну мотивацію мають лише 56,5% підлітків контрольної групи, а саме у 44% виявлено мотивацію на успіх, у 12,5% – тенденцію до успіху. Згідно з отриманими даними у 31% підлітків, які не займаються спортом, полюс мотивації є невираженим, а у 12,5% підлітків визначено тенденцію до уник-

нення невдачі, що, згідно з А. Реаном, є негативною мотивацією [12, с. 151].

Таким чином, у підлітків-спортсменів рівень мотивації досягнень є вищим, ніж у підлітків, які не займаються спортом. Спортивна діяльність підлітків позначається на розвитку їхньої мотиваційної сфери та сприяє формуванню мотивації на досягнення успіху.

Результати дослідження страху негативної оцінки представлені на рис. 2.

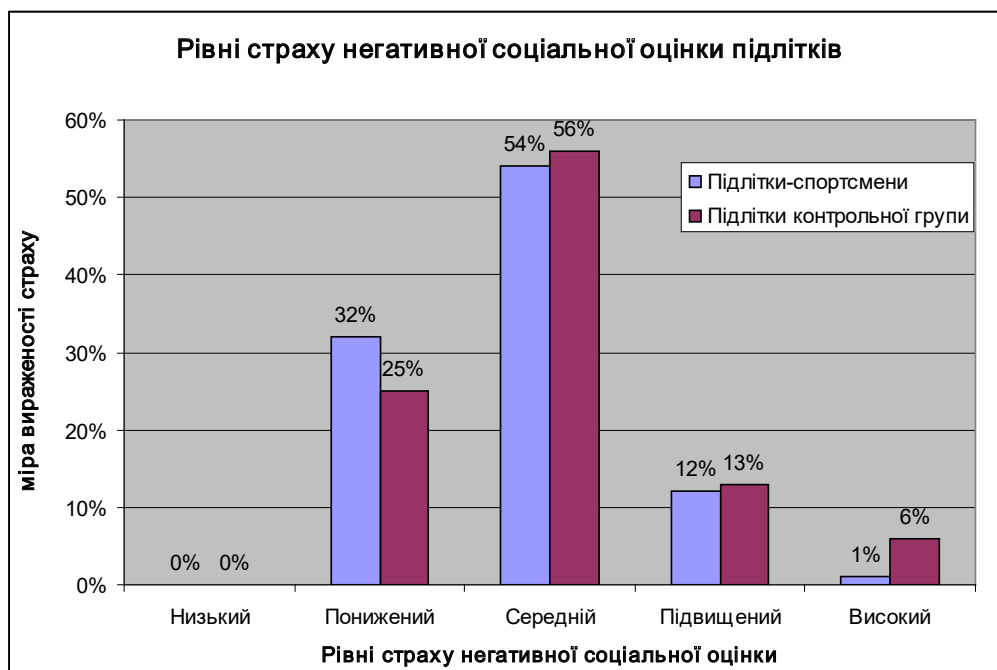

Рис. 2. Рівні страху негативної соціальної оцінки підлітків

Визначено, що значущих відмінностей міри прояву соціальних страхів підлітків-спортсменів та підлітків контрольної групи не виявлено. Зазначимо, що понижений рівень соціального страху простежується у 32% підлітків-спортсменів, що складає майже третину вибірки, та у 25% підлітків контрольної групи, що становить чверть всіх опитаних цієї групи. Високий рівень негативної соціальної оцінки притаманний лише 1% підлітків-спортсменів та 6% підлітків контрольної групи. Отже, підлітки-спортсмени схильні дещо менше переживати страх негативної соціальної оцінки, ніж підлітки, які не займаються спортом. Низький страх негативної соціальної оцінки підліткам не притаманний.

Результати дослідження страху негативної оцінки підлітків-спортсменів з різним рівнем мотивації досягнень представлені на рис. 3.

Згідно з отриманими даними у підлітків-спортсменів з мотивацією на успіх більше виявлений середній рівень страху негативної соціальної оцінки, а у підлітків-спортсменів з тенденцією на успіх більш проявляється понижений рівень цього страху. Підлітки з високим прагненням до досягнень більше побоюються негативної оцінки з боку інших, ніж підлітки-спортсмени, які мають помірне прагнення до успіху.

Наступним завданням нашого дослідження було виявлення значимих різниць у показниках методики «Коротка шкала страху негативної оцінки» (BFNE) між групами підлітків-спортсменів з різними рівнями мотивації досягнень. Середні значення, результати рангового дисперсійного

аналізу Краскела-Уолліса й Т-критерія Стьюдента показників груп підлітків-спортсменів з різним рівнем мотивації досягнень («Мотивовані на успіх», «Мають тенденцію до мотивації на успіх», «Мотивація не виражена», «Мають тенденцію до мотивації на уникнення невдач») та показників методики «Коротка шкала страху негативної оцінки» (BFNE) представлені в табл. 1.

По-перше, виявлено значущі різниці у групах підлітків-спортсменів «Мотивовані на успіх» та «Мають тенденцію на успіх» ($t=2,91$; $p\leq 0,01$). По-друге, виявлено різниці у групах підлітків-спортсменів «Мають тенденцію до мотивації на успіх» та «Мотивація не виражена» ($t=2,12$; $p\leq 0,05$). Отже, для підлітків-спортсменів з високим рівнем мотивації досягнень та підлітків-спортсменів з несформованою мотивацією страх негативної соціальної оцінки є вищим, ніж для підлітків-спортсменів із середнім рівнем мотивації досягнень.

Практичні спортивні досягнення підлітків-спортсменів є одним з важливих аспектів формування мотиваційної сфери. Емоційні переживання під час досягнення успіху можуть мати як мотивуючий, так дезмотивуючий характер для подальшої діяльності. Вивчення структури емоційних проявів підлітків-спортсменів з різним рівнем спортивних досягнень дасть змогу виявити вплив практичного досвіду на розвиток мотиваційної сфери. Емоції тут є мотиваційною установкою на досягнення успіху [5, 19].

Задля визначення структури (таксони, їх кількість, змістовна наповненість) емоційних про-

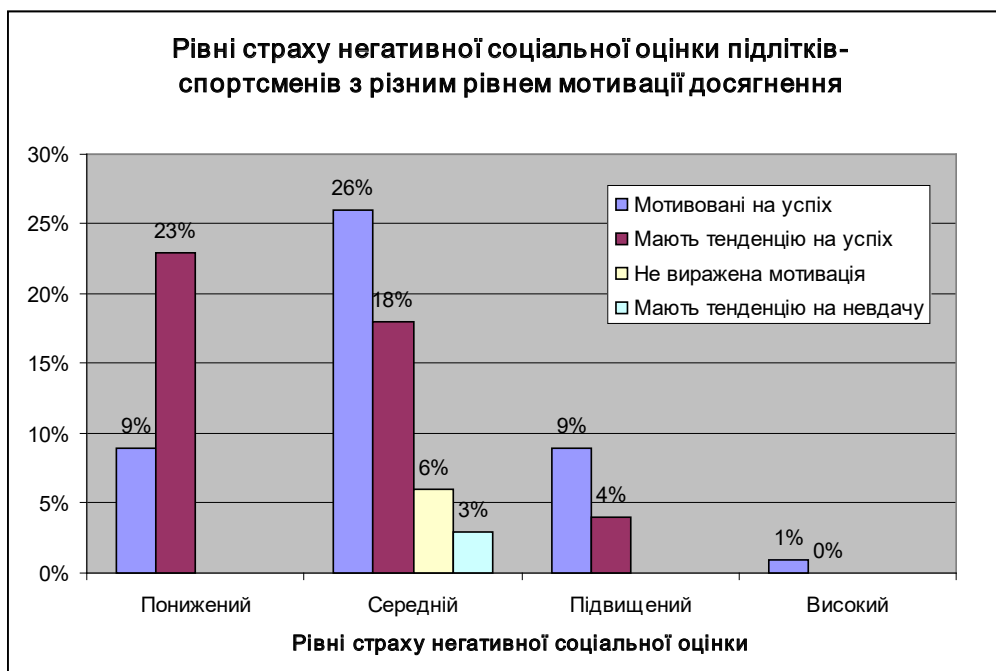

Рис. 3. Рівні страху негативної соціальної оцінки підлітків-спортсменів з різним рівнем мотивації досягнень

Таблиця 1

Середні значення показників страху негативної оцінки у груп досліджуваних підлітків-спортсменів з різними рівнями мотивації до успіху

Показник	Групи досліджуваних				Н	р
	Мотивовані на успіх	Мають тенденцію на успіх	Мотивація не виражена	Мають тенденцію на уникнення невдач		
Страх негативної соціальної оцінки	24,45±7,56	19,25±5,79	23,76±7,85	20,00±3,53	9,57	0,05

явів, що актуалізуються у підлітків-спортсменів з різними рівнями досягнень під час переживання ситуації успіху, використаний список з 80 слів (методика «Список емоцій») [5]. Виділені досліджуваними слова піддавались кластерному аналізу в пакеті StatSoft програми Statistica 6.0. Для виділення взаємопов'язаних груп використовувався агломеративний кластерний аналіз з подальшою побудовою дендрограм. Специфіка переживань спортсменів у ситуації успіху виражається не тільки в конкретному переліку станів, які актуалізуються в момент найбільших звер-

шень, але й в тісноті (або віддаленості) взаємозв'язків між станами. «Дистанція» між станами може бути підставою для формування таксономічних груп станів [11]. Для визначення відстані між кластерами використана Евклідова дистанція. Для визначення зв'язків між компонентами кластерів застосовувався метод Варда (Уорда). Кількість виділених кластерів визначалася відповідно до критерія значущого стрибка коефіцієнта злиття [14].

На рис. 4, 5 зображені дендрограми, побудовані за результатами кластеризації відповідей

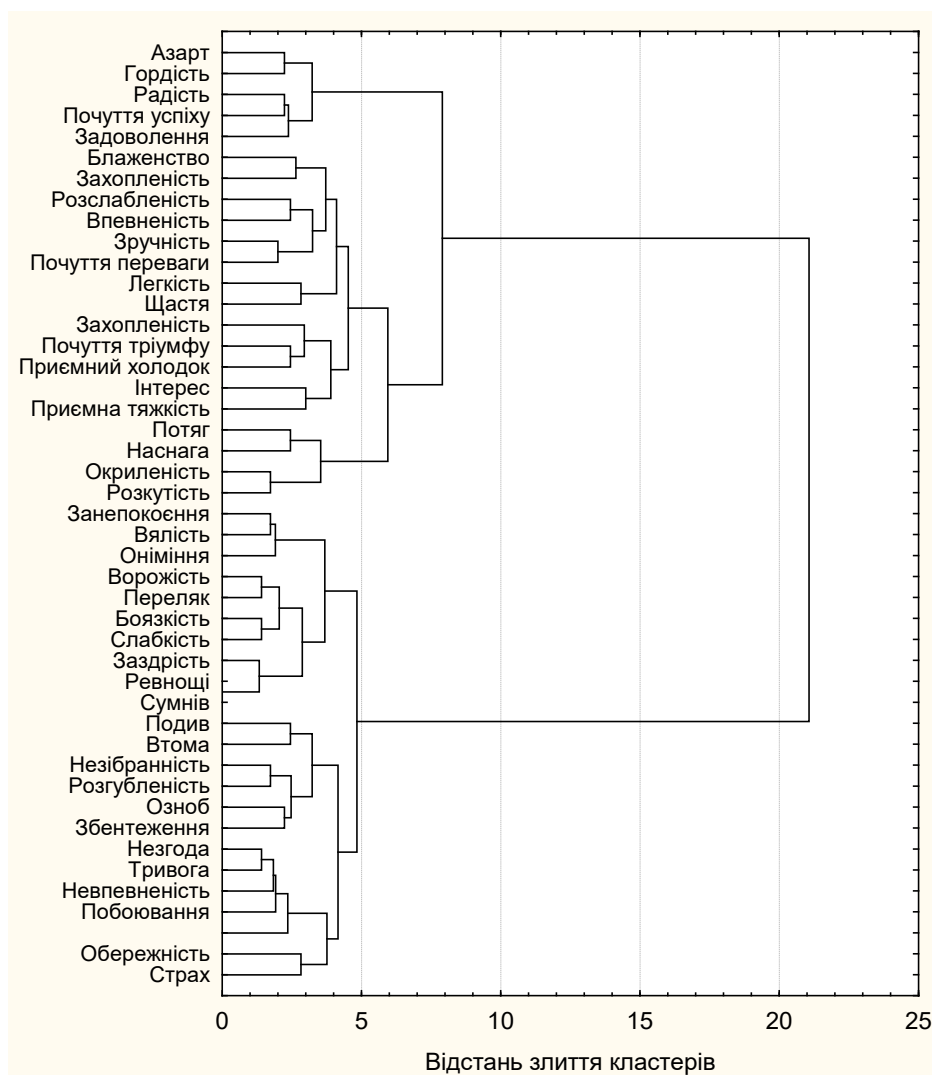

Рис. 4. Дендрограма емоційних переживань та емоційних станів підлітків-спортсменів з високим рівнем спортивних досягнень під час досягнення успіху

досліджуваних першої (підлітки з високим рівнем спортивних досягнень) та другої груп (підлітки з незначними досягненнями).

На дендрограмі зображені 4 кластери емоційних переживань підлітків-спортсменів з високим рівнем спортивних досягнень. Перший кластер «азарт – задоволення» становить 11% загальної кількості категорій, підданих кластеризації. Він включає однорідні емоційні стани, які характеризуються позитивною спрямованістю та стеничністю. Другий кластер «блаженство – приємна тяжкість» є більшим за перший (29% загальної кількості). Він складається з емоційних станів позитивної спрямованості та приємних інтероцептивних відчуттів, що загалом можуть бути узагальнені як почуття задоволення. Третій кластер «потяг – розкутість» є найменшим (9% категорій). У цьому кластері об'єднуються інтероцептивні відчуття та емоційні переживання позитивної спрямованості, що є ресурсними станами. Четвертий кластер «занепокоєння – страх» за обсягом дорівнює попереднім трьом кластерам, але має менший ступінь прояву.

Він становить 49% категорій, прийнятих до оброблення. На дендрограмі можна відстежити три підкластери. У першому підкластері («занепокоєння – сумнів») об'єдналися емоції таких груп, як страх, гнів та неприємні інтероцептивні відчуття. Другий підкластер («подив – збентеження») є поєднанням когнітивних емоцій та неприємних інтероцептивних відчуттів. Третій підкластер («незгода – спокій») включає неоднорідні поняття, а саме когнітивні емоції та емоції групи страху.

Загалом оцінюючи дендрограму групи підлітків-спортсменів з високим рівнем спортивних досягнень, можемо констатувати структурованість емоційних переживань та перевагу позитивної спрямованості, що відображають почуття задоволення та стани активності й ресурсності, за наявності емоційних переживань негативного спектру.

На рис. 5 відображені результати кластеризації емоційних станів та переживань підлітків-спортсменів з незначними спортивними досягненнями під час досягнення успіху.

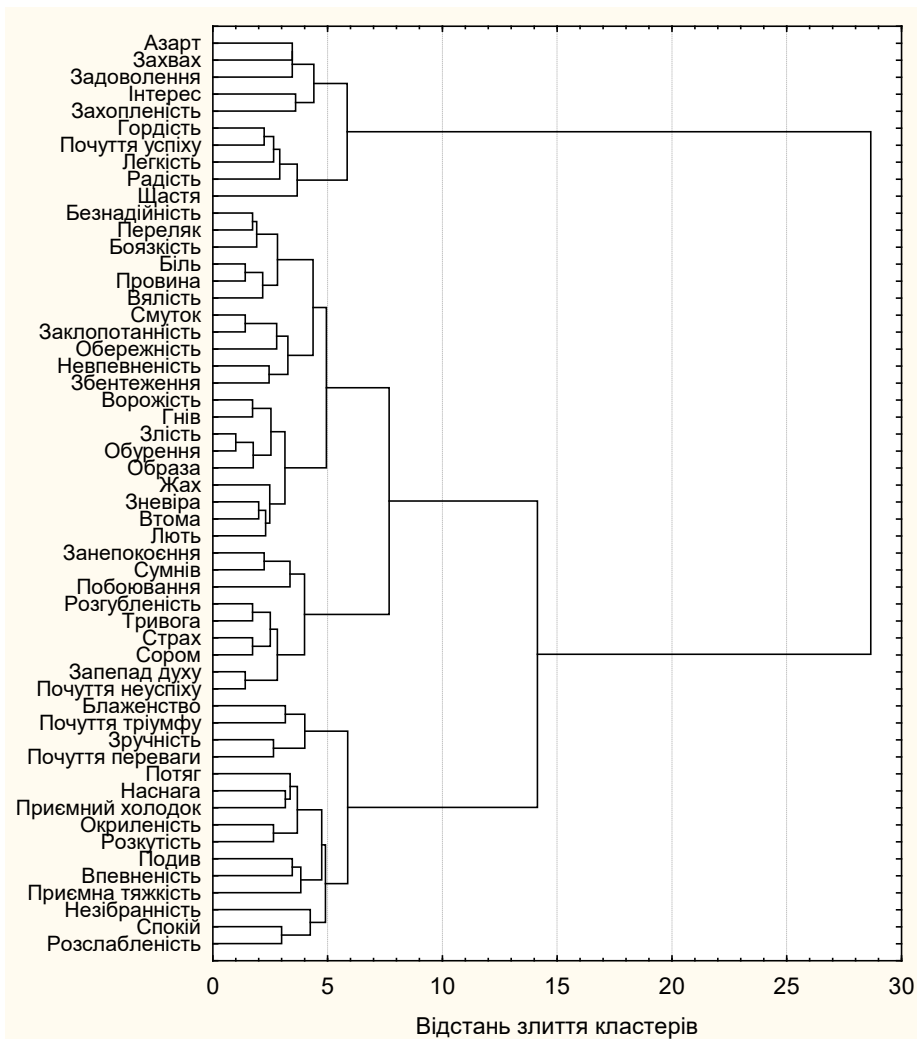

Рис. 5. Дендрограма емоційних переживань та емоційних станів підлітків-спортсменів з незначними спортивними досягненнями під час досягнення успіху

На дендрограмі зображено три кластери емоційних переживань підлітків. Перший кластер «азарт – щастя» становить 19% загальної кількості, прийнятої до оброблення. Він переважно включає емоційні переживання позитивної спрямованості, когнітивні емоції. Другий кластер «безнадійність – почуття неуспіху» охоплює 52% категорій. У ньому можна виділити два підкластери. Перший підкластер «безнадійність – лють» об'єднує емоції таких груп, як гнів, страх та неприємні інтероцептивні відчуття. Другий підкластер «занепокоєння – почуття неуспіху» поєднує емоції страху та когнітивні емоції. Змістовна наповненість цього кластеру суперечить ситуації успіху. Третій кластер «блаженство – розслабленість» становить 28% категорій, взятих до оброблення. Він об'єднує стани позитивної спрямованості та приємні інтероцептивні відчуття.

Оцінюючи дендрограму групи підлітків-спортсменів з незначними спортивними досягненнями, можемо констатувати структурованість емоційних переживань та незначну перевагу негативної емоційної спрямованості, що відображена емоціями груп страху та гніву.

Таким чином, аналіз структури дендрограм емоційних станів та емоційних переживань підлітків-спортсменів у ситуації досягнення успіху показує багатоплановість та інтегративність переживання особистістю спортсмена конкретного ставлення до високого результату його діяльності. Ми виявили відмінності у структурі емоційних переживань підлітків з різним рівнем спортивних досягнень. Для підлітків з високим рівнем досягнень характерним у ситуаціях досягнення успіху є домінування емоційних переживань позитивної спрямованості та приємних інтероцептивних відчуттів, що відображають почуття задоволення та стани активності й ресурсності на фоні негативно забарвлених емоційних станів. Для підлітків-спортсменів із незначними досягненнями в аналогічній ситуації типовим є домінування емоційних переживань негативного спектру (різні форми злості, тривожності та страху) та різнопланових інтероцептивних переживань на фоні позитивно забарвлених емоційних станів.

Висновки. Отже, проведене нами емпіричне дослідження дало змогу виявити, що у підлітків-спортсменів рівень мотивації досягнень є вищим, ніж у підлітків, які не займаються спортом. Спортивна діяльність підлітків позначається на розвитку їхньої мотиваційної сфери та сприяє формуванню мотивації на досягнення успіху. У підлітків-спортсменів з високим прагненням до досягнень страх негативної оцінки з боку інших є вищим, ніж у підлітків-спортсменів, які мають помірне прагнення до успіху. Встановлено, що для підлітків-спортсменів з високим рівнем мотивації досягнень та підлітків-спортсменів з неспор-

мованою мотивацією страх негативної соціальної оцінки є вищим, ніж для підлітків-спортсменів із середнім рівнем мотивації досягнень. Визначено відмінності у структурі емоційних переживань підлітків з різним рівнем спортивних досягнень. Для підлітків з високим рівнем досягнень характерним у ситуаціях досягнення успіху є домінування емоційних переживань позитивної спрямованості та приємних інтероцептивних відчуттів, що відображають почуття задоволення та стани активності й ресурсності на фоні негативно забарвлених емоційних станів. Для підлітків-спортсменів з незначними досягненнями в аналогічній ситуації типовим є домінування емоційних переживань негативного спектру (різні форми злості, тривожності й страху) та різнопланових інтероцептивних переживань на фоні позитивно забарвлених емоційних станів.

Перспективу наших подальших досліджень ми вбачаємо у вивченні особливостей спілкування підлітків-спортсменів зі значимими дорослими, оскільки соціальне середовище, в якому перебуває людина, має велике значення для мотивації її досягнень. Викладачі та тренери безпосередньо й опосередковано створюють мотиваційний клімат. Вони визначають завдання, ігри як змагальні або комплексні, відповідним чином групують учасників та диференційовано визначають мету або результат.

Література:

1. Бондаренко І. Формування мотивації до занять у секції веслування студентів вищих навчальних закладів. *Наукові праці*. Т. 42. Вип. 29. С. 174–178.
2. Гордеева Т. Психология мотивации достижения. Москва : Смысл ; Академия, 2006. 336 с.
3. Ильин Е. Психология физического воспитания : учебник. Санкт-Петербург : РГПУ им. А.И. Герцена, 2000. 486 с.
4. Клименкова Е., Холмогорова А. Валидизация методик диагностики социальной тревожности на российской подростковой выборке. *Консультативная психология и психотерапия*. 2017. Т. 25. № 1. С. 28–39.
5. Кузнецов М. Эмоциональная память : монография. Харьков : Крок, 2005. 568 с.
6. Козляковський П. Загальна психологія : курс лекцій. Миколаїв : МФ НаУКМА, 2002. 220 с.
7. Мартенс Р. Успешный тренер. Москва : Человек, 2014. 440 с.
8. Мельников М. Психология : учебник для институтов физической культуры. Москва : Физкультура и спорт, 1987. 336 с.
9. Пилоян Р. Мотивация спортивной деятельности. Москва : Физкультура и спорт, 1984. 304 с.
10. Сингер Р. Мифы и реальность в психологии спорта : учебник для институтов физической культуры / пер. с англ. ; предисловие

- А. Родионова. Москва : Физкультура и спорт, 1980. 152 с.
11. Петренко В. Основы психосемантики. 2-е изд., доп. Санкт-Петербург : Питер, 2005. 480 с. (Серия «Мастера психологии»).
12. Реан А., Бордовская Н., Розум С. Психология и педагогика. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 432 с.
13. Уейнберг Р., Гоулд Д. Основы психологии спорта і фізичної культури. Київ : Олімпійська література, 2001. 334 с.
14. Факторный, дискриминантный и кластерный анализ / пер. с англ. А. Хотинского, С. Королева ; под ред. И. Енюкова. Москва : Финансы и статистика, 1989. 215 с.
15. Фетискин Н., Козлов В., Мануйлов Г. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. 2-е изд., доп. Москва : Психотерапия, 2009. 544 с.
16. Федулов И. Мотивация занятия спортом у спортсменов подросткового возраста. *Психология в России и за рубежом* : материалы II Международной научной конференции (г. Санкт-Петербург, ноябрь 2013 года). Санкт-Петербург : Реноме, 2013. С. 136–141. URL: <https://moluch.ru/conf/psy/archive/109/4213> (дата звернення: 18.11.2018).
17. Холмогорова А., Рычкова О. Нарушения социального познания. Новая парадигма в исследованиях центрального психологического дефицита при шизофрении. Москва : Форум, 2016. 288 с.
18. Хурум С. Формирование мотивации достижения у подростков. *Вестник Адыгейского государственного университета*. 2008. Серия 3. Вып. 5. С. 217–219.
19. Узнадзе Д. Психология установки. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 416 с.
-

Zhdanyuk L. O., Lukova S. V. Empirical study of the motivation of achievements in adolescent athletes

The article is devoted to the study of the problem of motivation of achievements in adolescent athletes. The analysis of this phenomenon in teenagers is given. It is noted that in adolescence gradually there is a change in the motives of sports activities. It is determined that the structure of the motivation of athletes' achievements is the individual character and motives of sports activities of adolescents-athletes connected with sports specialization, with the acquisition of sports qualifications expressed in the pursuit of a certain sporting success, a record.

The motivation of achievements in adolescent athletes is explored. It has been found that athletes' level of achievement motivation is higher than that of non-sports teens. The sporting activity of adolescents affects the development of their motivational sphere and promotes the formation of motivation for success. In adolescents-athletes with a high desire for achievement, the fear of negative evaluation from others is higher than that of adolescent athletes who have a moderate desire for success.

It has been established that in adolescents-athletes with a high level of motivation for achievements compared to non-motivated athletes, the fear of negative social assessment is higher than that of adolescent athletes with an average level of motivation for achievements. Differences in the structure of emotional experiences of adolescents with different levels of sports achievements are revealed.

It has been determined that in adolescents with a high level of achievement, the dominant emotional experiences of positive orientation and pleasant inter-perceptive feelings, reflecting a feeling of pleasure and a state of activity and resource, in the background of negatively stained emotional states, are characteristic of situations in which success is achieved. For teenage athletes with minor achievements in a similar situation, the dominant emotional experiences of the negative spectrum (various forms of anger, anxiety and fear) and diverse interactive feelings against the background of positively colored emotional states is typical.

Key words: motivation, motivation of achievements, teenagers, athletes, interceptive feelings, emotional experiences, negative social assessment.